

2018. gada 7. jūnijs

FICIL nostāja makroekonomiskās politikas jautājumos

Caur reformām uz reputācijas atjaunošanu

Pērn Latvijas ekonomika izrāvās no lēnīgas izaugsmes fāzes un sasniedza straujāko izaugsmi pēdējo sešu gadu laikā - +4.5%. Iespaidīgu pieaugumu uzrādīja investīcijas (+16%). Tomēr straujais kāpums jāvērtē kā nosacīts panākums, jo 2016. gadā, vērtējot pret IKP, tās bija zemākajā līmenī pēdējo 18 gadu laikā. Labvēlīgie ārējie apstākļi ļāva audzēt preču un pakalpojumu eksporta apjomus (+4.4%). Mājsaimniecību izdevumi palielinājās par 5.1%. Neskatoties uz labvēlīgajām tendencēm, noskaņojums sabiedrībā un uzņēmēju vidū ir atšķirīgs. Turklāt pēdējā laikā Latvija ir ierauta notikumu virpulī, kas ir metuši nopietnu ēnu uz valsts reputāciju. **FICIL atzinīgi novērtē valdības iesākto reformu gaitu un sadarbību nozīmīgu jautājumu risināšanā. Vienlaikus, Padome aicina uz vēl izlēmīgāku rīcību kritisko jautājumu risināšanā – it īpaši valsts reputācijas stiprināšanā. Un tieši efektīvu reformu īstenošana būtu iespējami labvēlīgākais līdzeklis šī mērķa sasniegšanai. Tas veidotu stabilu pamatu ilgtspējīgas ekonomikas attīstībai.**

Reformu temps jā saglabā. Ekonomikas cikls šobrīd ļauj prognozēt, ka izaugsme turpināsies. Tā balstīta labvēlīgajos apstākļos valsts iekšienē un ārpusē. Tas sniedz iespēju valdībai un uzņēmējiem veikt investīcijas un īstenot citas ambīcijas. Tomēr pastāv risks, ka pašreizējā augšupeja veicinās pašpārliecinātību politiskajās aprindās un reformu gaitas palēnināsies. Apsteidzošie rādītāji brīdina, ka vadošo valstu ekonomikas atrodas cikla augstākajā punktā, tādēļ labvēlīgais klimats varētu pakāpeniski vājināties. Pašreizējo iespēju neizmantošana nozīmē, ka reformas nāksies īstenot lejupslīdes fāzē, kad to paveikt būs krietni grūtāk. Šā brīža situācija jāuztver kā avanss tālākajiem gadiem, kad ārējā vide mainīsies, ES fondu ieplūde saruks un nāksies būtiski pārvērtēt budžeta prioritātes.

Savlaicīgi jā sagatavojas nākamā ES fondu finansējuma periodam. Ņemot vērā neskaidrību par ES finansējuma pieejamību un nosacījumiem pēc 2020. gada, nepieciešams savlaicīgi izstrādāt rīcības plānu, kas ļaus veiksmīgāk pielāgoties jaunajiem apstākļiem. Kā rāda pieredze, tālredzīgas politikas panākums ir mazināt ekonomikas cikliskuma ietekmi. Tādēļ ļoti būtiski ir turpināt virzīties ne tikai sabalansēta budžeta virzienā, bet beidzot sākt veidot pārpalikumu, kuru būs iespējams novirzīt lejupslīdes apstākļu amortizācijai.

Nodokļu sistēma jāturpina pilnveidot. Valdība ir veikusi fundamentālu nodokļu sistēmas pārbūvi. FICIL uzskata, ka tā ļaus spēcīgāk tautsaimniecības konkurētspēju ilgtermiņā. Taču panākumi būs atkarīgi no tā, cik raiti un veiksmīgi tiks novērstas radušās nepilnības. Lai arī ir sperts solis pareizajā virzienā, darbaspēka nodokļu sloga

jautājums joprojām prasa tālākus risinājumus. Turklāt izmaiņas ir audzējušas birokrātisko slogu. Nodokļu sistēmai ir jābūt caurskatāmākai un vienkāršākai. Veiksmīga nodokļu reformas turpināšana vairo ar atbalstu turpmākām reformām valsts pārvaldē.

Jāturpina valsts pārvaldes reformas. Padome atzinīgi vērtē uzsākto darbu pie valsts pārvaldes funkciju apjoma, izdevumu un darbinieku skaita pārskatīšanas. Atbalstām izstrādātā Valsts pārvaldes reformu plāna 2020 ātru un efektīvu ieviešanu.

Izpētei un attīstībai novirzāmo līdzekļu apjoms ir jāaudzē. Lai arī daudzās jomās pieejamais finansējums ir audzis, izpētes un attīstības jomā ir vērojama izteikta politiskā neizlēmība, kā dēļ situācija turpina pasliktināties. 2015. gadā izpētei un attīstībai atvēlētie līdzekļi bija 0.63% no IKP, bet 2016. gadā tie noslīdējuši līdz 0.44% no IKP. Jāpiezīmē, ka valdības noteiktais mērķis ir 1.5%. Aicinām šo mērķi izvirzīt par vienu no prioritātēm un virzīties uz nospraustā mērķa sasniegšanu.

Uzsvars uz eksportu jāaglabā. Labvēlīgais ekonomiskais klimats ir ļāvis audzēt eksporta apjomus, un tā loma tautsaimniecības attīstībā turpina pieaugt. Tādēļ eksporta atbalsta pasākumi, kas apliecinājuši atdevi, ir jāaglabā. Iespēju robežās atbalsts ir jāpalielina. Joprojām liels izaicinājums ir ambīciju un informācijas trūkums mazo un vidējo uzņēmumu vidū, kas zināšanu un apņēmības trūkuma dēļ joprojām atturas eksporta uzsākšanā.

Cīņā ar ēnu ekonomiku ir vērojami panākumi. Lai arī tās īpatsvars sarūk, ēnu ekonomika Latvijā joprojām ir lielākā Baltijā. Tas ir nozīmīgs izaicinājums gan veiksmīgai ekonomikas attīstībai, gan budžeta ieņēmumiem. Ir vērojami atzīstami uzlabojumi VID ikdienas darbā un attieksmē. Ir jāturpina iesāktā proaktīvā politika, veidojot labvēlīgu uzņēmējdarbības vidi un investoru vērtējumu par valsti. Aktīvāka virzība uz e-vides un pakalpojumu attīstību un plašāku izmantošanu ir nozīmīgs instruments gan ēnu ekonomikas iegrožošanā, gan valsts iestāžu efektivitātes celšanā. Uzsveram nepieciešamību nodrošināt caurskatāmu un uzticamu nākamās VID vadītāja izvēles procesu.

OIK jautājums ir sakustējies. Pēc ilgstošas vilcināšanās ir jūtams progress obligātās iepirkuma komponentes (OIK) sistēmas pārskatīšanā. Tas ir ļāvis samazināt daudzu, jo īpašu lielo ražošanas uzņēmumu OIK maksājumus un palielināt to konkurētspēju. Taču sistēmas kritiskie jautājumi joprojām nav atrisināti. Tālāki uzlabojumi ir īpaši nepieciešami, lai nodrošinātu līdzsvaru starp sistēmas ilgtspēju un uzņēmumu konkurētspēju.

Demogrāfijai arī turpmāk ir jābūt starp galvenajām valdības prioritātēm. Iedzīvotāju dzīves līmenis pakāpeniski pieaug, taču to skaits turpina sarukt. FICIL atzinīgi novērtē paveikto dzimstības veicināšanā un nabadzības riska mazināšanai ģimenēm ar bērniem. Iesāktais darbs ir jāturpina un stimuli šiem mērķiem jāpalielina, kā arī tie ir jāveido mērķtiecīgāki.

FICIL uzsver Administratīvās teritoriālās reformas īstenošanas svarīgumu. Pašreizējais teritoriālais iedalījums neatbilst Latvijas tautsaimniecības ilgtspējas mērķim. Šādos apstākļos neveidojas pietiekams pamats reģionu attīstībai un bremzē labklājības uzlabošanu reģionu iedzīvotājiem. Koncentrējot administratīvos, finanšu un cilvēkresursus, uzlabosies uzņēmējdarbības iespējas, un veidosies pievilcīgāka vide

investīciju piesaistei. Ekonomisko nosacījumu uzlabošanās reģionos ļaus panākt lūzumu migrācijas tendencēs. Ar investīcijas politikas palīdzību jānodrošina optimāla infrastruktūra, t. sk. optimāls izglītības iestāžu tīkls, reģionu attīstībai, kas nereti nozīmē samazināt infrastruktūras vienību skaitu un ieviest tādus finansēšanas mehānismus, kas veicina inovācijas. Īpašs uzsvars jāliek digitālo pakalpojumu izveidē un attīstībā.

Par lielāko izaicinājumu kļūst situācija darba tirgū. Darbspējīgo iedzīvotāju skaits turpina kristies. Tas sašaurina pieejamo darbinieku skaitu un bremsē izaugsmi. Situācija kļūst arvien saspīlēta, un aug spiediens uz izmaksām un inflāciju. Bezdarba līmenis mazinās, taču tas ir augstākais Baltijā un pārsniedz Eiropas Savienības dalībvalstu vidējo rādītāju. 2017. gada beigās darba meklējumos bija 85.4 tūkstoši iedzīvotāju. Tas ir resurss, ar kuru jāstrādā vispirms. Bezdarbnieku apmācībā tiek ieguldīti lieli finanšu resursi, un ir jāpārvērtē esošo programmu efektivitāti, nepieciešamības gadījumā veicot izmaiņas. Īpaša uzmanība jāpievērš ilgstošo bezdarbnieku motivēšanai iegūt tirgū pieprasītu kvalifikāciju. Tāpat jāveido nosacījumi vecāka gadu gājuma, it īpaši pirmspensijas darbinieku noturēšanai un atgriešanai darba tirgū. Augstais bezdarba līmenis reģionos uzrāda strukturālos trūkumus. Darba vietu trūkums reģionos ir katalizators iedzīvotāju emigrācijai un nevienlīdzības plaisas pastāvēšanai. Tādēļ jāveicina iedzīvotāju mobilitāte un bez darba esošo iedzīvotāju zināšanu un prasmju uzlabošana. Tāpat jāpievēršas stimuliem, kas radītu interesi uzsākt darbu arī ekonomiski neaktīviem iedzīvotājiem. 2017. gada 4. ceturksnī šādu iedzīvotāju skaits bija 434 tūkstoši. Šis ir resurss, kura potenciāls ir nopietni jāizvērtē. Viens no darbinieku trūkuma risinājumiem ir imigrācija. Ir nepieciešama izsvērta imigrācijas politika, kas ļautu sasniegt galveno mērķi – radīt pakalpojumus un preces ar augstu pievienoto vērtību. Konsekventi jāturpina virzīt reformas izglītības sistēmā, it īpaši augstākajā izglītībā. Labvēlīga un prognozējama uzņēmējdarbības vide veicinās investīcijas un ļaus straujāk celt ražīgumu un mīkstinās darba roku trūkuma izaicinājumus.

Caur reformām uz nevainojamu reputāciju. Tuvāko gadu izaugsme tuvinās Latvijas iedzīvotājus ES dzīves kvalitātes standartiem. Taču ilgtermiņā uzlabojumi būs mainīgi. Lai pozitīvās pārmaiņas būtu straujākas, valdībai jāspēj panākt valsts reputācijas uzlabošanu caur mērķtiecīgām reformām. Mērķis veidot Latviju, kā investīcijām pievilcīgu vidi ar stabilu izaugsmes potenciālu, paliek nemainīgs.